

Aquesta diferent tensió en el to literari, la «temperatura» estilística contrària al colorit quasi enterament monòton que té el mot en cat., cast., fr., etc. —encara que no tinguéssim les dates i la documentació literària que vénen a dir-nos el mateix— bastarien ja per demostrar que, si aquest mot es propagà a les altres llengües romàniques i a d'altres d'uropees (alemany, etc.), fou pertot des d'Itàlia. Allà és on trobem també en la mateixa i en variants semblants, formes i sentits que fan més llum sobre els orígens, en especial la de «tourner sur soi-même rapidement» que C. Nigra localitzà, en forma més precisa, sobretot en parlars italians del Nord (AGI xiv, 359, 353ss.), i on en part té variants com *prillare*, amb derivats com *pirlo* 'baldufa' (piem., alp-lomb.): tot això enllaçant-se ja amb la família dels cast. *perinola*, *pirulo*, fr. antiq. *pirouette* 'baldufa' (i després 'cabriola').

Tot plegat és un grup de mots sense etimologia, de «creació expressiva», com el verb *brillar*: no s'ha d'entendre que no hi pugui haver una parentela autòctona en altres dominis romànics, si bé pertot és de l'anomenat «parentiu elemental», creació repetida, directa, i en diversos llocs obeint a les mateixes propensions psicològiques. Un verb *birbillejar* 'lluïr amb viva i pampalluguejant lluïssor' ha estat usat, des del primer quart del nostre segle, per un parell d'escriptors gironins, i *AlcM* el localitza a l'Empordà i a totes les comarques d'enllà de la frontera (això ja s'enllaça amb *bespillejar*, *bispilla*, *bellerumes*, i per tant, més indirectament, amb mots que estudiem sota *LLUM* i *GUSPIRA*; altrament, cf. infra, *brillejar*).

L'etimologia de l'it. *brillare* i mots afins, com a creació expressiva, fou definitivament establerta per Schuchardt (*BhZRPb.* vi, 1905, 41), i ha estat acceptada generalment.² Sobretot interessa de veure com creacions paral·leles es troben en les llengües més diverses: una, l'assiri *birbirru* 'resplendor de les constel·lacions en alçar-se', ens duu fins als temps llunyaníssims de les primeres observacions astronòmiques; i bastarà afegir-hi que el bàsc va crear una forma paral·lela, amb consonantisme diferent: *dirdiratu* 'reverberar, brillar', comú als dialectes centrals de la llengua (Guipúscoa, Labort, Alta-Navarra, i amb alguna variant més local *dirdari* «esplendor, brillo», a Larraun, entre el nav. i el guip.), amb el qual ens acostem ja al prov. *dardai* 'lluïssor' (*Calendau* III, 22.2). Des del treball de Schuchardt, quedà antiquada l'etimologia a base del grecollatí *beryllus* 'berille', que tenia ben poca versemblança semàntica (com sigui que el berille és de les pedres menys brillants, poc precioses i escassament populars), i que era impossible fonèticament, puix que una vocal en posició inicial no absoluta no es perd mai (va insistir-hi G. de Diego, però en una forma, en veritat, irresponsable, veg. *DCEC* iv, 947b39ss.).

Ja per aclarir les idees, cal tractar aquí d'un homònim, més pròpiament català; més que més atès el fet que en realitat es tracta d'una creació igual, amb elements semblants si bé en sentit diferent. *Brellar* i *brillar* són mots estrictament catalans i molt antics, aplicats al refilar dels moixons usats com a reclam, o al

xiulet o altre aparellat sonor amb què l'imita el caçador. Recordem aviat que la correspondència castellana del nostre *refilar*, o sigui el cast. *REHILAR* (*rie-lar, rilar*) ha tingut de sempre el sentit de 'vibrar, bellugar-se trèmulament, tremolejar' i ha passat sovint a l'acc. de 'brillar tremolosament', o sigui precisament el sentit més comú de l'it. *brillare* («la luna en el mar *riela*, / en la loma gime el viento ---», versos d'*El Pirata* de J. de Espronceda que, en el seu temps, tothom recitava, etc.).

I així ja aviat no dubtarem gens de la bàsica identitat etimològica entre el divulgat italianisme i el vell mot nostre. Els superficials etimòlegs que hi volgueren veure un verb de so, una variant de *BRAMAR* o *BRAOLAR*, no tenen defensa possible o seriosa: no s'hi posaven per poc, amb el frèvol brogit de l'ocellet! I la fonètica, tot i el menyspreu amb què solen tractar-la, s'hi oposa decididament. Són tots mots amb *a*, o amb un altre vocalisme de timbre fondo i de gran obertura, i generalment amb altres consonantismes medials: quan hi ha *-l-*, almenys no és palatal; llevat del fr. *brailler*, variant tardana deguda a un encreuament purament francès, estranya totalment no sols al català sinó a totes les altres llengües romàniques, fins la llengua d'oc, per més que en aquesta hi ha alguna variant local i més aviat recent, *brailar* (i fins *braulbar*), formes degudes a encreuaments locals i tardans; car, així com així, no tenen *-elb-* ni menys *-ilb-*; veg. els detalls en el nostre article *BRAOLAR*.

Descartem, doncs, aquesta idea (d'*AlcM* i de Spelbrink), majorment tenint ja una etimologia, com la que he indicat, satisfactòria. I, després d'esmentar que també l'it. *brillare* ha conegut alguna aplicació afí («battere in fretta gli uccelli le ali sorreggendosi in aria», Dicc. d'Alberti, 1797, etc.), passo a donar més informes sobre el mot català.

En aquest notem dues variants vocàliques: una *e* o bé una *i*: cas que veiem repetit en mots de forma semblant i d'origen diferent del que ara estudiem però no pas inconnex: *grellar* i *grillar*, *clivellar* i *crivillar*, *rovell* i *ro(v)ill*. De *brellar* i *brell* tenim doc. més antiga. Car ja apareixen en els *Costums de Tortosa*, del segle XIII: «si --- lo senyor de la honor denunciarà que eyl no vol que --- entre en sa honor, que sia laurada, per *breyllar*, ni per caçar, ni per parar, ni per nius a trer» (ed. Oliver, p. 408); d'on el nom d'agent «*brelladors*, caçadors, paradors, ne aquells qui traen nius d'ocells, de res que prenguen --- a nulla persona no són tenguts de part a donar» (id., ibid.).

D'ací *brell* per al parany d'ocells o l'acció de *brellar-los*;³ traduïnt «in odium sunt --- animabus hominum et in muscipulam pedibus insipientium» del Liber Sapientiae: «les creatures ha Déus fetes per oy que ha als mals, e en temptació lur e en *breyll* o en parança en què sien preses los peus del foysls», Eiximenis (*Terç*, *NCl.* II, 200.32); «deu hom fogir a massa gran familiaritat --- l'om eclesiàstich --- és sens tota excusació envés Déu, si va requerent aytals familiaritats --- car dóna a entendre que altra vegada vol caçar e pendre lo món que ha lexat e --- que no l'ha